

1815 A forradalom viláгурalmát ígérő hős, a Homo Novus, akiben a polgárság korlátlan új hatalmát látja megtestesülni, aki fiatal tisztokból tábornokokat farag s az ancien régime olyan minden hájjal megkent diplomátáját, mint Talleyrand, a szolgálatába fogadja, Julien Sorel bálványa és mintaképe, Napóleon sírig tartó száműzetésbe vonul. Alakja ekkor már nem azonos a feudális hatalmak ellen támadó hőrosszal; a forradalom nagy jelszavait fortélyos demagógiává alázó császár nevét Beethoven dühödten törli az *Eroica* ajánlásából, a lángész erélyes tollvonásával szentesítve mintegy az európai társadalom legnagyobb történelmi csalódását. A Szent Szövetség győzelmes szuronyainak gyűrűjében létrejön az első „hatalom-védte bensőség” világa: a biedermeier. Ekkor keletkezik a *hangulatos* — szándékoltan hangulatos! — polgári otthon, a maga nosztalgias zenéjével, langyos versikéivel, a családias kedély meghittsége unszoló pedagógiájával, meleg barnafényű bútoraival, elérhető árú luxusával, a dolgos derekasság és a józarnak dicséret kispolgári önzés moráljával. A falakon szivderítő, nyájas vagy negédes jelenetek tündökölnek elbájoló színekben, az empire méltóságteljes és némileg grandomániás nyugalmát, az egyiptomi Ízisz-főkkal és aranyozott sasokkal, a polgári hajadonok házias kezére valló *koszorú* váltja fel. Divatba jön az Emlékkönyv, rozsaszín moaré és mélyzöld bársony kötésekben kínálgatja aranyozott szélű lapjait a költői lelkületű dilettánsoknak. Werthert régóta eltemették és elsírátták, a Sturm und Drang forgószele elcsitult, immár Hermann és Dorothea készül célhoz érni a biedermeier lét legszilárdabb és kétségkívül legbecsesebb intézményében: a *polgári családban*. A polgári családnak köszönhetjük a regényolvasók rendjének kialakulását, a német kamarazenét, a kitűnő házikosztot, a pedagógia mozgalommá, majd tudománnyá válását, a munkás hétköznapi és a kellemes ünnepek szerencsés szintézisét bizonyos erkölcsi szinten: a nem megvetendő önértetben, amelyet a jól végzett, értelmes munka tudata teremtett. Ezt az egyensúlyt áhítja a seborvosként beérő Wilhelm Meister. De ő még nem volt biedermeier alak: még hitt a politikában. Fejlődésében — akár a Mozartéban — fontos szerepe volt a szabaddóműves pátosznak; a felvilágosodás nemzedékéhez tartozott. Az 1815 után magukba szálló biedermeier emberek undorodnak a politikától és a politikusoktól; a hosszúra nyúló angol biedermeier, a viktoriánus korszak talán nemcsak a Brit Birodalom expanziós gazdasági sikereinek köszönhetette legendás stabilitását, hanem annak az egyetemes politikai *közönynek*, amely a világ bajait — Beatus ille qui procul negotiis — a professzionista bajkeverőkre, illetve rendteremtőkre bízta, egy eléggé elpolgáriasult-panteizálódott Istennek ajánlva éjszakáinak nyugodalmát. Minthacsak valamilyen roppant *bonnet de nuit*, bojtos hálósipka zárná el az egész klaszszikus polgári társadalom fülét a történelem vészjósló moráljától. Reggelente ahistorikus gyanútlansággal kakukkolnak a falórák, az asszonyok sütnék, főznek, köhécseznek és gyermekeket hoznak a világra, a leányok festegetnek, zongoráztatnak, hímceznek és affektálnak, dobogó szívecskéjükkel számolgatva a várva várt házasság feltételezhető közelségét, a férfiak meg igyekeznek olyan könnyen és olyan gyorsan pénzt keresni, ahogy csak tudnak. A szerelmi ballépéseket gondosan elhallgatják, a gyermeket, amíg nem maga csinálja, a hajadon értelme számára a golya.

hozza. A fattyú — amely a feudális világban bizonyos szigorú hagyatéki rendszer szilárdságát veszélyeztető jövevény gyanánt ítéltetett közmegvetésre — most is kitaszított; Goethe Gretchenje is bűnhődik, mivel elbukott. Hogy a nőnek, tisztos családayai örömeinek keretében jussa volna a gyönyörhöz is — ezt immár csak néhány hedonista, rokokó emlékeihez ragaszkodó arisztokrata állítja; Laclós *Veszédelmes Viszonyainak* megdöbbenően éles és pontos pszichológiáját a XIX. század gyorsan elfelejti, vagy legalábbis letagadja. Elérkezett az álszentség országa a földre, amelyet humorával és érzelmességével megédesített a biedermeier legnagyob b művésze, Dickens — és amely Mefisztóját is meglelte Thackeray-ben.

Ami jó volt a biedermeierben — a családi élet, Dickens, a sok tojással készített torták, a gyertyafényes névnap i ünnepek, a kamarazenélés, a gyönyörű bútorok, tapéták, tárgyak — a szépség átköltözése a kastélyokból a munkával szerzett polgári otthonokba — s ami rossz volt benne: az álszentség, a kicsinyesség, a közélet iránti érdektelenség, a perspektívtávlanság, a szellemi renyhesség, az önáltatás kényelmes föllentései, a betokosodás és elsekélyesedés — mindez *egy*, felismerhetően jellegzetes stílusban találkozott. Mint minden igazi korstílus, azt jelentette, hogy bizonyos történeti-szellemi tartalom adekvát módon és világosan fejezte ki magát *a saját formáiban*. Igazi stílusnak bizonyult abban is, ahogy elmúlt: végelgyengülésben, amikor új tartalmak és új formák hirdették fiatalosan Európa változó tapasztalatait.

1945 Hitler ördögi alakja elsüllyedt a második világháború utolsó villámfényei között — de a nyomában támadó kénkőszag sehogysem tudott eloszlni. Annyiszor elmondották már, hogy a fasizmus katonai megsemmisülése nem váltotta be a teljes megsemmisüléséhez fűzött vérmes reményeket — pedig ezekért a reményekért harcoltak s pusztultak nagyszámban a Szövetségesek fiai, oroszok, angolok, franciák, amerikaiak, s mind a többiek, *együtt*. A német fegyverletétel után — s virtuálisan már azelőtt — széthullt a Szövetség. Kívül-belül széthullt; belül — s most maradjunk ennél —, mert a leszerelő színesbőrű amerikaiak ismét a megvetés feneketlen homályába zuhantak; mert a spanyol és a dél-amerikai fasizmusok nem omlottak össze; mert Angliában a frissen hatalomra került szocialista politikusok a kapitalizmust kormányozták tovább, azt se sok sikerrel; mert a franciák iszonyú politikai zűrzavarban keresték az Ellenállás dicsőséges fényeit, amelyek gyorsan kihunytak az indokínai, majd az algériai háború értelmetlen vérontásaiban, az OAS elfranciásodott náciizmusában, a szinte napról napra elhanyagolt polgári kormányok botrányaiban, hogy végül is egy nagy személyiség akarására bízzák sorsukat; mert a németek új szövetségeseik sugalmazására, rosszul felfogott politikai fifikából, kellő számú tiszta múltú ember hiányában, s nem utolsósorban az Auschwitz okozta lelkiismereti válság paradox visszahatásaként, elmulasztották vagy legalábbis két évtizeddel elnapolták a leszámolást a háborús bűnösök zömével, megkísérelték áthárítani, igazolni, mentegezni vagy éppen felújítani tragikus történelmi ballépésüket; mert a szovjet társadalom, a háború utáni Európában immár nemcsak a munkásosztály, hanem az értelmiség tekintélyes részének reménysege, alighogy felocsúdott a mérhetetlen háborús veszteségek döbbenetéből, szembekerült a személyi kultusz időszakának súlyos erkölcsi megrázkódtatásaival — se vége, se hossza az európai ember kiábrándulásainak 1945 után, egészen addig, amíg a hidegháború veszélyes tüzei kezdenek kialudni, vagyis úgyszólván mindmáig, s ma is még az atomháború fennálló kockázatának elviselhetetlen lélektani nyomása alatt. A politikai viszonyok lassú, fokozatos javulása nem tudta vagy még nem tudta elsodorni ezeket a kísérteteket; s előállt a szinte valószínűtlen helyzet, amelyben

egy új, háborús tapasztalat híján való nemzedék még mindig annak a háborúnak a következményeivel küszködik, amelyhez nem volt köze.

Ebben a második világháború reális értékeléséért, durva következményeinek megszüntetéséért világszerte folytatott nagyszabású küzdelemben immár nem elhanyagolható motívum a *tabula rasa* igénye: elég volt *mindenből*, ami csak emlékeztet is a régebbi világra. A „régí jó békevilág“, a *belle époque* két világháború közötti nosztalgikus kultusza megszavanyodott és új erjedést hozott; egy csapásra kiderült, hogy ama keringő-korszak hordozta méhében az összes későbbi szörnyeteget, az erőszakot, a barbarizálódást, az eldologiasodást és elidegenedést, az egzisztenciális magányt és az erkölcsök bestializálódását; Nyugat-Európa és vészes gigantizmusban szenvedő gyermeke, Amerika, felfedezi Kafkát és Musilt, kénytelen rehabilitálni Freudot s Toynbee-val részben Spengleri is, és a kapitalizmus fejlődésének csúcspontján kénytelen *magának* is felfedezni Marxot, Keynes és a második ipari forradalom tudósai mellé, hogy az Ellenség ideológiájával is menteni próbálja a menthetőt, tervezdalkodással, gazdasági integrációvá átkeresztelt nemzetköziséggel, az antropológia materialista adataival felfrissített katolicizmussal. Nyakunkon a kibernetika és a számítógépek, amelyek legtitkosabb s legfontosabb szerepe a világhatalmak védekező rendszereiben egy feltételezhető ellenséges nukleáris rajtaütés pillanatának kiszámítása, s megelőzése — nukleáris rajtaütéssel...

Ilyen körülmények közt, laza lélektani analógiák lassú köztudatba-szivárgásával alakul ki szemléletmást az a komolyan üzött stílusparódia, amit bátorkodom *neobiedermeiernek* nevezni, ekként magam is hozzájárulván elviselhetetlenül burjánzó fogalomrendszereink továbbgazodásához. A neobiedermeier annyiban hamis mint korstílus, hogy beéri az utánzással; nem talált ki magának primér kifejezési formákat, akárcsak egy pöttömnyi ornamens erejéig sem, nincs összhangban a kor bölcséletével, technikájával és politikai civilizációjával, de még a művészetével sem — azzal a legkevésbé! —, nem hasonlít gépeinkhez, kényelmi berendezéseinkhez, utazásainkhoz, házainkhoz és kereskedelmi levelezésünk módorához, orvostudományunk koncepciójához, közlekedési eszközeinkhez, elhalálozási szokásainkhoz, legfőképpen pedig nem hasonlít a huszadik század második felére jellemző erkölcsökhöz, vagyis tulajdonképpen semmihez, ami igazán jellemző. Ennyiben tehát mindaz, amit kétségtelen létezése jogán neobiedermeiernek nevezhetünk, pusztán iparművészeti és lélektani díszlet, amelynek nincs fedezete sem a jelenkori történelmi létben, sem annak sajátos hangulatában.

De valamely korstílus jelenvalóságát nem lehet egyszerűen figyelmen kívül hagyni, pusztán mivel az illúzió, amit kifejez, hamis. A hazugság is lehet realitás, és a stílusok történetében nem ez az első eset, amikor a látszatok, vagyis a jelenségek keltette összbnyomás nem felel meg a történetileg egyidejű lényeknek. Az is jellemző valamire, amikor a forma *nem* fejezi ki a tartalmat; a műalkotásban a dilettantizmusra, amit nyugodtan mellőzni lehet — ám társadalmi méretekben már egy olyan aggasztó korbetegségre, *mal du siècle-re*, ami nem maradhat mimikri-voltában sem következmények nélkül. Nem is maradt.

Mert az ugyan senkinek sem árt, hogy a lakberendezések elkezdenek hazudozni; hogy a *Paris Match* ébresztőóra-reklámjai 1968-ban kizárólag empire és biedermeier stílus vekkereket kínálnak eladásra, utánzott cízellációval, római számokkal, jámbor-negédes sárgaréz vagy arany fényben fürdetve a modern időt; egy ilyen neo-antik vekker *gemütlich* csilingelésére pattanjon fel mű-Louis seize ágyáról az ipari menedzser, hogy villanyfőzőn kávé készítsen magának (mivel a livrés inast, de még a bóbítás polgári szobalányt sem lehet életre stilizálni), hogy az-

tán bevágja magát áramvonalas kocsiába és száz kilométeres sebességgel induljon istenektől elhagyatott, létbizonytalan sorsa felé.

Amikor a biedermeier elkanászosodott, *à la bohème*, a múlt század vége felé, a polgárság kiáradt a lakásokból a körutakra, mozgalmas estéit és hosszúra nyúló éjszakáit kávéházakban és másféle házakban mulatta át, ki-ki ízlésének és teljesítőképeségnek megfelelően, kitalálta az orfeumot, a variétét, magyarul: *a lokált*, a music-hall és a bár elődeit. Toulouse-Lautrec tanúsága szerint ezekben az úri le-bujokban lehetett valami báj vagy legalábbis izgalom, ha elvesztették is a rokokó estélyek gráciáját, a Strauss-valcerekre keringőző báli szédületek derült önfelédtségét vagy az igazi népmulatságok dionüszoszi jókedvét. A modern neobiedermeier visszaédesgeti a polgárt, dolga végeztével, mesterkéltén hangulatos otthonába; a párizsi bárókban csak a turisták üldögélnek, s New Yorkban is inkább a lakásban, a szőnyegpadlóra telepedve iszogatják a Scotch-ot az odaválósiaiak.

Az új tömegek csak az új országokban, Afrikában, Ázsiában tódulnak az utcákra; de ezeken a volt gyarmatokon nagy vitalitással fejlődő népek a politikától sem idegenkednek. Nincs is közük a neobiedermeierhez, nem vesznek részt ebben a lagymatag játékban, s lakásaikba jólműködő fürdőszobákat áhítanak, nem a Twist Olivierre emlékeztető kandallókat. Ahol viszont megvannak már jóideje a kezdetben jólműködő fürdőszobák, ott a francia arisztokrácia rokokó galantériájának légkörében úzított ártatlan pásztori játékok perverz mű-naivitását idézően, a valódi, cigánykalapálta rézüst szalondíszzó emancipált hangulatában, villanygyertyák fénye mellett, tranzisztoros magnetofonról hallgatják a barokk templomcskák kopott, de evokatív hangú orgonáin áhítatosan sípolgatott harmadrendű preklasszikusok passacagliáit, vagy műpergamenre nyomott könyvecskékből olvasgatják a múlt század eleje óta jó okkal elfelejtett, de most új kiadásokban feltámasztott együgyű kísértetregényeket. Van aki derekasan stilizált pornográf metszetekben lapozgat, s van aki csak unatkozik, elidegenedéssel vagy anélkül — többnyire azért unatkozik, *mert egyedül van*, egyedül, a szó fizikai értelmében.

Egyedül — a lakásban. A modern nagyvárosi utca hangulata mindinkább elviselhetetlenné vagy legalábbis fárasztóvá válik a könnyen fáradó — s voltaképpen állandóan fáradt —, ideges nagyvárosi ember számára. Munkája után tehát inkább hazamegy, autón, buszon, földalattin vagy nemritkán vasúton — ami önmagában véve is fárasztó és zajos. Végre hazaérkezik, a teljes kikapcsolódás ábrándjának szellemében berendezett lakásába. Ez az a lakás, ahová mindent hazahord, amit csak a felesleges és kissé infantilis tárgyak tömegtermelése úgyszólván a kezébe kényszerít. A „gadget“-eket, a felnőtt ember játékeit, ezeket a nemegyszer csakugyan varázslatosan megvalósított technikai ötleteket — s amelyek oly idegenek attól, amit az Ideál der szépen Humanitát, a klasszikus Goethe és Schiller korában *szellemnek* neveztek.

Ez az ismét annyira fontossá váló lakás- és tárgykultúra persze éppoly konkrét lélektani szükségleteknek felel meg, mint minden, amit e téren valaha is az emberi nem a maga számára környezetül választott. *Egy életérzés kegytárgyai* találkoznak a napközben néptelen lakásban; szépségük céltalanabb, mint egykor, nem azért, mert nem igaziak, hanem mert hiányzik körülöttük az önön stílusuknak megfelelő, s azt valaha megteremtő eleven szervezet: a családi élet.

Többféleképpen hiányozhat. Tegyük fel, hogy valaki, mondjuk Mister Trevor Sharp, foglalkozására nézve elektromérnök, negyvenéves. Első változatunk szerint szép jövedelmű és megnyerő modorú barátunk még mindig nős. Ám hitvese, aki orvosnő, szintén egész nap nincs otthon — vagy a kórházban, vagy a rendelésében, vagy a tudományos intézet könyvtárában, vagy éppen bevásárló körúton

van, s estére éppoly kimerülten érkezik haza, mint a férje. Ha Mister Sharp előbb érkezett meg, sietve előveszi a szakmai továbbképzéséhez szükséges könyveket, nehogy kidobják az állásából; élében valamilyen tönkrefagyott felvágottat vesz elő a hűtőszekrényből, azt rágcsálja ölében a könyvvel, miközben erőt vesz rajta a neobiedermeier bútorok közelségében szinte követelően hiányzó *hangulat* lelki szomjúsága. Ekkor bekapcsolja a magnetofont vagy a lemezjátszót, ahonnan Pachebel vagy Schütz művei, némi gépi áttétellel ugyan, de eredeti hangszereken megszólaltatva áramlanak sóvár érzékei felé. Az elektronikai szakolvasmány és a félig hallgatott Pachebel, a stílbútorok megtévesztően korhű ragyogásában, létrehozzák a pragmatikus hasznosság és a bókés *dolce far niente* barátságos kombinációját, valamilyen jó lelkiismerettel élvezett ernyedtséget, amely nyugtatja az idegeket, a vérnyomást és a cholesterinképződést, s hívogató, édes álmokat lebbent meg a még jó kondícióban lévő Trevor Sharp feje fölött. Ekkor mérnökünk, akinek nincsenek metafizikai aggályai, nem fél a pokol szörnyű tüzétől, de még a purgatórium mérsékeltebb hőmérsékletű katlanaitól sem, gondol egyet, s vagy elmegy egy nőhöz, vagy legalább felhívja telefonon, ami Máté evangéliuma szerint, amit Tolsztoj is fenyegetően idézett *A Kreutzer szonáta* mottójában, teljesen mindegy. E nyomasztó s csak érzékileg feloldható hangulatatlanság persze a feleségét is arra készítheti, hogy hazafelé menet felugorjon egyik barátja lakására, vagy pedig telefonáljon neki, ami — leszámítva a gyönyört — szintén teljesen mindegy. Sharpék házassága ugyanis nélkülözi a gazdasági, erkölcsi, vallási vagy nemi függőség és derék egymásrautaltság biztonságos alapjait. Nélkülözi az együvé tartozás jövőjébe vetett szükséges bizalmat — hiszen annyian válnak —, nélkülözi a közös pozitív világszemléletet, hiszen az nincs nekik, és nélkülözi a gyermeket, amelynek betáplálására a családi életiramba nem volt idő, kedv, vagy még nem volt; ám az is lehet, hogy Sharpéknak igenis, van gyermekük, aki néhány év múlva teenager, halálosan unja a szüleit, akik soha nincsenek otthon, vagy amikor otthon vannak, a televíziót nézik, vagy olyan dolgokról beszélgetnek, ami nem érdekli, vagy olyan dolgokról hallgatnak, amelyekről a maga korabeliekkel sokkal felszabadultabban és korszerűbben cseveghet. A gyermek ezért mind kevesebb időt tölt otthon, csinos zsebpénzével fölszerelve vidáman csatangol a város dzsungelében; mihelyt kenyérkeresővé válik, vagy már azelőtt, sietve elköltözik egy garzonlakásba, s azontúl már csak igen ritkán látogat haza, inkább csak telefonál — ami szerinte teljesen mindegy.

A következő lehetséges változat, hogy Sharpék már harminc éves koruk előtt elváltak, nincs kedvük többé házasodni, vagy már ismét elváltak, s hazatérve a stilizált bensőségtől lakásba, kimondhatatlanul unatkoznak. Ekkor felhívják bizonyos nőt, illetve férfit, minden kötelezettség nélkül, kifejezetten vagy kendőzötten azért, hogy a dickensi kandalló mesterséges tűzvörösében némi érzéki örömmel kárpótolják magukat mindazért, ami életükből, alig megfogalmazhatóan, de annál fájdalmasabban hiányzik.

Ezt a rövidlejáratú, kellemes, érzelmi, anyagi vagy társadalmi konzekvenciákkal nem fenyegető testi időtöltést naponta meg-megihletik a képeslapokban, mozikban s nem utolsósorban reklámhirdetéseken bizsergető realizmussal sugalmazott szexuális örömeik. A vallás és a primér biedermeier hosszas rabszolgaságának idején könyörtelenül elfojtott testiség lélektanilag a freudizmus szellemi forradalmában, biológiailag a fogamzássellenes módszerek kiterjedésével szabadult fel; erkölcsileg pedig a metafizikai látásmód fokozatos, majd a két világháború megrázkódtatásaitól rohamossá lett megsemmisülése révén, anélkül, hogy új, morális horderejű kötöttségek léptek volna az elaggott helyébe. A technikai civilizáció em-

berfeletti irama, és nyilván az atomháború pillanatra sem szűnő veszélye, egy állandósult apokaliptiszis meg-megránduló iszonyatával egyfolytában minden földi és emberi dolgok *ideiglenességére* figyelmeztet — „C'est le provisorat qui dure“, mondják a franciák.

Tényeket emlegetünk, s nem azt firtatjuk, vajon igaza volt-e Freudnak, Einsteinnek, Norbert Wienernek, akik sarkából emelték ki az emberi világ öntudatát. Azt sem vitatjuk, a könnyebbség kedvéért, milyen mértékben pótolhatják a szimultán ható filozófiai irányzatok, világnézetek, erkölcsi mozgalmak azt az etikai szinten kétségtelenül szilárd és egységes metafizikai kötöttség-rendszert, amely valamikor rossz lelkiismeretet teremtett a bűnhöz, illetve a bűn megalázó és félelmetes fogalmához bilincselte az ösztönök kötetlen érvényesülését. Tény, hogy — főként a legutóbbi évtizedben — a mindenféle gátlásaitól feloldott szexualitás *szexualizmussá*, nemi tömeghisztériává vált a legfejlettebb országokban — ennek igyekszik megfelelni, továbbingerelve, az úgynevezett manipulációs reklámgépezet. A neobiedermeier kanapét most a kandalló rőt fényében ábrázolják a hirdető, karfáján hanyagul ledobott intim női ruhadarabbal; a neobiedermeier megtalálta végre az elveszett paradicsom, a polgári családi élet pótszerét, a lehangulatossabb, legmeghittebb emberi viszonyban: a nemek testi kapcsolatában.

A probléma lényegét a különbségek teregetik ki.

A primér biedermeierben a család sokkal többet jelentett két ember és ivadékaik közösségénél. Nemcsak mert a házasságok tartósak voltak (s a nő függősége folytán, szükségképpen voltak tartósak). A klasszikus polgári család olyan társadalmi alakzatnak bizonyult, amely az emberek egymással való érintkezését *minden síkon* meghatározta. Még az újabb házasságkötéseket is a családok intézték; családok érintkezése során ismerkedtek a fiatalok, vonzalmuk a család megfontolt gyámoltása mellett érett házasságképesse, s őrizte aggályosan, már amennyire a kapitalizmus fluktuálása lehetővé tette, a rétegek egyensúlyát. Az alacsonyabb osztályok kiszorítása, a lassú, szívós fölfelékapaszkodás — és kulturálódás — a társadalmi ozmózis dinamikájának biedermeier ütemében, a családok fejlődésének keretében ment végbe. Ugyanígy az elhelyezkedés, előmenetel, tőkebefektetés és amoritizáció; akárcsak a vonósnegyesek meg a vacsorameghívások. Az irodalom klasszikusan polgári műfaja, a társadalmi regény: a családok irodalma, róluk szól, nekik szól, értük szól. Formás befejezésük általában bizonyos házasságkötés — egy új család alapítása vagy tragikusan, bizonyos család széthullása. (*Háború és Béke*, *Bovaryné*.) A *Wahlverwandschaften* Goethe kiáltványának is beillő erkölcsi tanítása volt a polgári családról: elismerte a szenvedély humanitását, de egy magasabbrendű, normatív humanizmus szellemében megkövetelte a lemondást, a család védelmében: a magasabbrendű ember, hangzott a tanítás, csak a család művelő-kiengyensúlyozó védettségében teljesítheti ki küldetését.

Ami a pragmatikus érdeket illeti, erkölcsi tartalmán túlmenően, a polgári család nagyfokú stabilitást biztosított s az öregség nyugalalmát is. A biedermeierben eszményien lehetett megőregedni, gyarapodó fiatalok körében; a család *életmű* volt, amelynek áldásai elkísérték az embert a sírig.

Az improvizáltan létrejövő s ugyanígy széthulló modern polgári család szavatól ereje nulla; nem biztosítja sem az öregkort a magány ellen, sem az ifjúságot a hontalanság-elárvultság érzete ellen.

A stabil családi tartalomtól megfosztott neobiedermeier lakásban könnyedén létrejövő s ugyanily könnyedén szétfoszló, alkalmi nemi kapcsolatok, *à la longue*, felfokozzák az ideiglenesség tudatát. Aláássák az emberi bizalmat, alapvető illesz-
téseiben: a nemi kapcsolat természete szerint, aránylag csak rövid ideig nar-

Nem áltatom magam, hogy amit a hasonlíthatatlanul nagyobb tudású és tapasztalatú Mauriac, a lélektani regény mestere, szintén csak lát, anélkül, hogy tudná az ellenszerét, számomra megoldásában is kézenfekvő. Pusztán egy összefüggést próbáltam feltárni, amely csak egyike — s nem is a legalapvetőbb — annak a számtalan korrespondenciának, amely korunkat jellemzi. Valószínűnek látszik, hogy a neobiedermeier és a szexualizmus, külön-külön és együtt hamarosan múló divatnak bizonyul majd, már csak azért is, mert tartós életpótléknak egyik sem való. Gyorsabban változik bizonyára a korhangulat is, mint a primér biedermeier apályos évtizedeiben; a Szent Szövetség, a húsz évvel ezelőtti sem létezik többé. De tudományos igényű prognózis felállítására nem ajánlatos vállalkoznunk — a dolog nem olyan egyszerű.

Jómagam kiváltképpen nem vállalkozhatom rá — hiszen biedermeier bútorok között élek, egyedül.

MOLNOS LAJOS

Groteszk

*A puskacsó álmában kivirágzott,
nagy vörös rózsák és tulipánok
hajtottak ki belőle
s ráhajoltak a görnyedő fákra,
vergődő, nagy, véres mezőkre.*

*És akkor a fák mind felegyenesedtek,
leszakadt csonka águk
szíjasan feszült az égnek.
A mezőkre puha-zöld füvek kerültek,
a konok halottak
lerázták a halált,
szántani, kaszálni kezdtek,
énekeltek
s ebédet hozó asszonyukkal csókolóztak
a fák alatt.*

*A puska boldog volt nagyon,
s mikor gazdája kezébe vette reggel,
gondolta: elmeséli milyen szép álma volt.
Szólt
s egy asszony felsikoltva,
kebléhez szorított gyermekével
összerogyott . . .*